

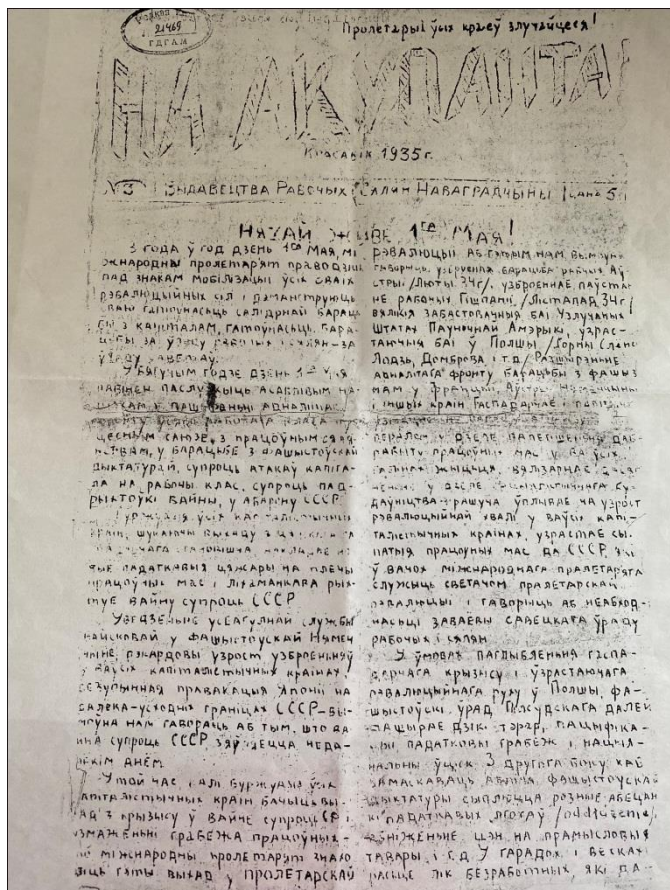


РАДКОМ ДРУКАВАНАГА СЛОВА

Некалі, падчас працы ў музеі, мне давялося неаднаразова сустрэкацца з удзельнікамі рэвалюцыйна-вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі, якія расказалі аб выпуску падпольнай газеты, што выходзіла на тэрыторыі Карэліцкага раёна.

У 1921 годзе паводле ўмоў Рыжскага мірнага дагавору Заходняя Беларусь апынулася ў складзе Польшчы. На працягу ўсіх гадоў акупацыі польскім уладам, нягледзячы на даволі моцны палітычны, эканамічны і маральна-псіхалагічны прыгнёт і ўціск шматлікіх дзяржаўных структур, так і не ўдалося пагасіць нацыянальна-вызваленчы рух на гэтай тэрыторыі. Адной з форм агітацыйнай работы падпольшчыкаў быў выпуск друкаваных выданняў. Ва ўмовах жорсткага паліцэйскага нагляду сістэматычнае з'яўленне друкаваных органаў пярвічных арганізацый КПЗБ было вялікай ахвярнасцю тагачасных барацьбітоў, але ж мела і вялікую выніковасць.

Падпольная газета выходзіла і на тэрыторыі Навагрудчыны. Называлася яна “На акупанта” (на здымку). Яе рэдактарам быў сакратар Навагрудскага акруговага камітэта партыі





Алена Дзярчанская, 1929

А.І.Багданчук. Вось як у сваіх успамінах тлумачыць назву газеты яе рэдактар: "...у той час у Навагрудку і навокал яго [у падпольшчыкаў] было прынята замест звычайнага прывітання "добры дзень" вітаць узнятай рукой, сціснутай у кулак, словамі "На акупанта!" Адказвалі на прывітанне двума словамі: "Заўсёды гатовы!" Такім чынам, загаловак газеты адлюстроўваў імкненне працоўных весці барацьбу супраць акупантаў".

Сабраўшы неабходную колькасць матэрыялаў для выпуску газеты, падпольшчыкі прыступалі для работы. Цяжкасць заключалася ў тым, што заставацца на адным месцы ў той час, калі пастаянна існавала пагроза вобыску і арышту, не маглі і таму амаль кожны дзень пераходзілі з аднаго месца на другое, часам на адлегласць 30-40 км, абыходзячы трактавыя дарогі, каб не сутыкнуцца з паліцыяй.

Нялёгка было дастаць і патрэбную колькасць паперы. Друкарскіх прылад спачатку таксама не было, і падпольшчыкі друкавалі газету самым прымітыўным

спосабам: увесь матэрыял перапісвалі ад рукі на кальку, выкарыстоўваючы замест пярэ іголку, якой праразалі літары на кальцы (васкоўцы). Пасля гэтага пачыналі друкаваць газету. Прыкладвалі да трафарэту паперу, пракатвалі валікам з фарбай і атрымлівалі копію. Зразумела, што гэта была вельмі карпатлівая работа.

Першы нумар газеты выйшаў у свет на чатырох старонках у колькасці 50 экзemplяраў у склепе сялянскай хаты ў в.Агароднікі (цяпер Карэліцкі раён). Датавана яна студзенем 1935 года. Надрукаваную газету адразу разаслалі па ўсёй акрузе. Яшчэ столькі ж экзemplяраў першага нумара надрукавалі ў в.Палужжа Кацярына Главінская і Марыя Ханька. Але калі Марыя Ханька пераносіла газету ў в.Мянюцічы, яе затрымала паліцыя. Пазней арыштавалі і Кацярыну Главінскую.

Неўзабаве было выпушчана яшчэ некалькі нумароў гэтай газеты, якая выходзіла на беларускай мове. Трэці нумар газеты выйшаў у красавіку 1935 года. З успамінаў падпольшчыкаў В.Р.Каляды і А.Р.Дзярчанскай вынікае, што менавіта яны прынялі актыўны ўдзел у выпуску

гэтага нумару. Адзін з экзemplяраў газеты захаваўся. Пасля вайны калгаснік Брынкевіч знайшоў яго ў в.Мольнічы, калі разбіраў страху. Цяпер газета знаходзіцца ў Гродзенскім гісторыка-археалагічным музеі.

Увесь матэрыял газеты размяшчаецца на 6 старонках. Нумар прысвечаны першамайскаму святу. Назвы артыкулаў



Алена Дзярчанская, 1935

дапамагаюць зразумець накіраванасць газеты: “Няхай живе 1-е Мая!”, “3 жыцця і барацьбы Наваградчыны”, “Пісьмо палітвязняў Наваградскай турмы” і іншыя. У канцы газеты змешчаны зварот ад рэдакцыі да чытачоў з просьбаю аказаць матэрыяльную дапамогу газеце і прысылаць карэспандэнцыі аб жыцці і змаганні кожнай вёскі. “3 днём 1-га Мая. Шлём палкае прывітанне ўсім працоўным Наваградчыны. Жадаем правясці дзень 1-га Мая ў баявых дэманстрацыях, мітынгх і масоўках. На акупанта!” – пісала газета.



Максім Танк

ахвотна нам дапамагалі”.

А вось як апісвае сустрэчы з М.Танкам у Вільні і далейшую сумесную дзейнасць Васіль Рыгоравіч Каляда: “Мяне сустрэў хлопец высокі, шчуплы, са светлымі валасамі. Дагаварыліся аба ўсім, я даў яму яўку. Ён звадзіў мяне ў тэатр... І я паехаў дадому. Праз пару дзён прыехаў ён, Жэнька. Пад гэтым імем ён быў у нас на Навагрудчыне. Тады ён яшчэ не быў Максімам Танкам. Пачалася наша штодзённая камсамольская работа. Хадзілі, ездзілі па вёсках, з якімі наша група мела сувязь”.

Менавіта ў гэты час паэт пачаў друкаваць свае вершы. У 1933 годзе ён быў арыштаваны і кінуты ў Віленскую турму. Яго дзейнасць на Навагрудчыне прадоўжыла Алена Дзярчанская, якая ў 1934 годзе была накіравана сюды на камсамольскую работу. Тут яна пазнаёмілася з Васілём Калядой і іншымі падпольшчыкамі. Алена Дзярчанская таксама некалькі разоў арыштоўвалася паліцыяй і адбывала пакаранне ў турмах. Не пазбегнуў гэтай долі і Васіль Каляда – за

Усяго са студзеня па ліпень 1935 года было выпушчана каля 20 нумароў газеты, тыраж якой часам даходзіў да 200 экзэмпляраў.

Варта ўспомніць таксама і пра тое, што на тэрыторыі Карэліцкага раёна працаваў у падполлі паэт Максім Танк, які ў пачатку 1930-х гадоў быў інструктарам ЦК камсамола Заходняй Беларусі, вёў рэвалюцыйную дзейнасць на Навагрудчыне. У сваіх успамінах Максім Танк пісаў: “Больш за ўсё мне даводзілася быць у Карэліцкім раёне, жыць у вёсцы Кальчычы на кватэры камсамольца Васіля Каляды, аднаго з актыўных падпольных работнікаў. Бацькі В.Каляды і ўся іх сям’я заўсёды і ва ўсім



Васіль Каляда



Кацярына Главінская

рэвалюцыйную дзейнасць у 1935 г. ён трапіў у турму і выйшаў за-за кратаў у 1939 годзе.

Васіль Каляда, Алена Дзярчанская, Кацярына Главінская сваёй актыўнай барацьбой у падполлі набліжалі дзень аб'яднання Беларусі. А як жа склаўся іх далейшы лёс?

Заслужаная настаўніца БССР Кацярына Сцяпанайна Главінская перад вайной працавала інспектарам РАНА ў Карэлічах, а пасля вайны – настаўніцай і дырэктарам Палужскай НСШ.

Алена Рувімаўна Дзярчанская ў час вайны хавалася ад немцаў на радзіме мужа, Васіля Каляды, у в.Кальчычы Карэліцкага раёна, была схоплена паліцыяй і кінута ў карэліцкае гета, жыхароў якога потым знішчылі ў Навагрудку. Яе выратавалі падпольшчыкі, адзін з іх быў Валянцін Таўлай, у хаце якога яна, паводле ўспамінаў, хавалася на гарышчы. Пасля вызвалення працавала настаўніцай спачатку ў Карэліцкім, а потым у Навагрудскім раёне.

Васіль Рыгравіч Каляда ў кастрычніку 1939 года быў дэлегатам Народнага сходу Заходняй Беларусі. Перад вайной працаваў дырэктарам лесапільнага завода на Добрачы. У маі 1941 г. прызваны на ваенныя зборы ў г.Гродна, дзе сустрэў вайну. Пры адступленні каля Стоўбцаў быў паранены і трапіў у шпіталь, пасля лячэння накіраваны ў г.Варонеж у 233 запасны стралковы полк, а потым на ваенны завод у г.Сызрань. У 1946 г. вярнуўся дадому, настаўнічаў у Карэліцкім і Навагрудскім раёнах разам з жонкай Аленай Дзярчанскай. У 1959 – 1969 гг. узначальваў Дом-музей Адама Міцкевіча ў Навагрудку.

Святлана КОШУР



Святлана Кошур. [Пра аўтара](#)